

સત્સંગ પ્રાજ્ઞ ખંડ - ૨

નિબંધ - ૧

ઘરસભા : પરિવારમાં સંસ્કારોનું અમૃતજળ

Ghar Sabha: Nectar of Values in the Family

પ્રસિદ્ધ પુસ્તક 'રિચ ડેડ, પુઅર ડેડ'ના લેખક રોબર્ટ કિયોસ્કી લખે છે કે માતા-પિતા પોતાના બાળકને સારામાં સારી સગવડો આપવા માટે ખૂબ જ મહેનત કરે છે, પરંતુ બીજી તરફ તે બાળક પાછળ આપવાનો સમય ઓછો કરીને તેને રમકડાં, મોબાઇલ, આઇપેડ કે ટીવી અને આચારો ભરોસે છોડી દે છે. જ્યારે મા-બાપના શિરે બાળકને સંસ્કાર આપવાની, હૂંફ અને પ્રેમ આપવાની સૌથી મહત્વપૂર્ણ જવાબદારી હોય છે ત્યારે તેઓ બાળકથી દૂર રહે છે! કેવી વિચિત્રતા! આજની નવી પેઢી અગાઉની પેઢીઓ કરતાં કંઈક જુદી દુનિયામાં જીવે છે. તેમની મહત્વાકાંક્ષા અને એમની અપેક્ષાઓની ગતિ અપરંપાર છે, તેમની શક્તિ અખૂટ છે, પણ આવા સમયે તેમને જરૂર છે, સારી દિશાની.

તેમની શક્તિનો સદુપયોગ કરાવનારની!

અને એવી ક્ષમતા સંસ્કારી માતા-પિતા સિવાય બીજે ક્યાં હોઈ શકે? સંયુક્ત કુટુંબની પ્રથા તૂટી ગઈ છે, પરિણામે પોતાનાં સંતાનો માટે મા-બાપ સમય આપી શકતાં નથી.

એટલે સંતાનો બીજું બધું પામે છે, પણ સંસ્કારોમાં શૂન્ય રહે છે.

દિશા વિના તેના રોલ મોડેલ્સ પણ એવાં વિકૃત હોય છે કે જેનાથી આપણાં સંતાનોને વિકૃતિના વાઘા સહેજે ચઢી જાય છે.

શું કોઈ દિવસ ઋષિઓ, અવતારો, આચાર્યો, મહાન સંતો, સંપ્રદાયના સંતો-ભક્તો કે વિશ્વકર્માનાં સાહિત્ય સર્જનોની ચર્ચા ઘરમાં થાય છે?

એવાં મહાન પાત્રોનો પરિચય માત્ર નથી, એ જ આજની પેઢીની સૌથી મોટી નિર્બળતા છે!

મોંઘીદાટ શાળાઓમાં શિક્ષણ માટે મૂકીને માતા-પિતા હાશ અનુભવે છે.

પણ માતા-પિતા એ જાણવાની તસ્દી નથી લેતાં કે ત્યાં તેમની આંતરિક સંસ્કારોની,

માનસિક ઘડતરની, પારિવારિક પ્રેમની આવશ્યકતા ક્યારેય પૂર્ણ થાય છે ખરી?

વળી, બાળકો, કિશોરો ઉપર શાળા-કોલેજના વાતાવરણનું, અભ્યાસનું કે

પીઅર પ્રેશરનું ભયંકર ભારણ એવું હાવી થઈ જાય છે કે
 તેને આપણા પવિત્ર સંસ્કારોના વારસાની હવા સુધ્ધાં સ્પર્શતી નથી.
 અને પરિણામે તૂટે છે કુટુંબો, કુટુંબોની શિસ્ત અને પરસ્પરનાં મન.
 કહ્યું છે ને કે અબ્બ જુદાં તેનાં મન પણ જુદાં !
 પહેલાં કુટુંબનાં બધાં જ સભ્યો એકબીજાં સાથે જોડાયેલાં હતાં.
 તેને કારણે મોટે ભાગે જીવનનાં નૈતિક મૂલ્યો બાળકો કુટુંબમાંથી શીખી જતાં,
 પરંતુ આજે તો સંતાનો બહારથી ઘેર આવે ત્યારે ઘર ખાલી હોય છે.
 ઘરે એક ચિઠ્ઠી ચોંટાડી હોય છે, જેમાં લખ્યું હોય છે કે ‘ભોજન ફિજમાં મૂકેલું છે તો તમે જમી લેશો.’
 આવી વિકૃતિની પળોમાં હજારો પરિવારો એવા છે, જે નિયમિત પોતાનાં સંતાનો માટે
 સમય આપે છે, તેમનામાં સંસ્કારોનું સ્નેહ-સિંચન કરે છે – નિયમિત ઘરસભા દ્વારા.
 હવે પછીનાં પૃષ્ઠોમાં ઘરસભાએ સંસ્કારોનાં કેવાં અમૃતજળ પોષ્યાં છે,
 તેની સ્વાનુભવની કથાઓ પ્રસ્તુત છે, જે અસંખ્ય પરિવારોને ઘરસભાનો સાચો માર્ગ ચીંધે છે...

ધન્યતાની અનુભૂતિ

– ડૉ. હેમંતભાઈ પટેલ, મોડાસા

થોડાં વર્ષો પહેલાં અમે અમારા ઘરમાં ઘરસભા શરૂ કરી ત્યારે શરૂઆતમાં અમારાં સંતાનો એમ કહેતાં હતાં કે અમને
 અભ્યાસ માટે પૂરતો સમય મળતો નથી, હોમવર્ક ઘણું બાકી છે, વાંચન ઘણું બાકી છે, એટલે અમે ઘરસભામાં નહીં બેસીએ.
 પણ, ધીમે ધીમે તેમને બાળસભામાં જવાથી પ્રેરણા મળી કે આપણે પણ ઘરસભામાં બેસવું જોઈએ. ઘરસભામાં બેસવાથી
 તેમનામાં પવિત્ર સંસ્કારોનો સહેજે ઉદય થવા માંડ્યો.

ઘરસભાને લીધે બાળકોમાં તપની પ્રેરણા થઈ છે. મારી ૧૪ વર્ષની દીકરી એકાદશીએ નિર્જળા ઉપવાસ કરે છે. મારો ૯
 વર્ષનો દીકરો પણ એકાદશી કરે છે. તે શરૂઆતમાં નાનો ચાંદલો કરતો હતો, પરંતુ મહંત સ્વામી મહારાજના ફોટોગ્રાફ્સ
 જોયા બાદ તે પણ મોટો ચાંદલો કરતો થયો છે. એ ઈંગ્લિશ મીડિયમમાં ભણે છે, પરંતુ ઘરસભામાં બી.એ.પી.એસ. સંસ્થા
 દ્વારા પ્રકાશિત ગુજરાતી પુસ્તકના વાંચનથી તેનું ગુજરાતી ભાષા પર પ્રભુત્વ વધ્યું છે. સાથે સાથે બાળકોને વિચાર આવ્યો કે
 ઢોલ કે મંજીરાં સહિત ઘરસભામાં ધૂન-કીર્તન ગવાય તો વિશેષ આનંદ આવે. તેથી છેલ્લાં બે વર્ષથી અમારા ઘરમાં અમે ઢોલ,
 મંજીરાં અને ખંજરી પણ વસાવ્યાં છે. બાળકો ધૂન, પ્રાર્થના, અને કીર્તન વાજિંત્ર સહિત જ ગાય છે, તેથી વાતાવરણ દિવ્ય
 બની જાય છે. ઘરસભાથી અમારા ઘરમાં સંપ તૂટતો નથી. એટલે જ ઘરસભા સંજીવની સમાન બની ગઈ છે. ઘરસભામાંથી
 બાળકોને પ્રેરણા મળી છે તેથી રોજ તેઓ માતા-પિતા અને દાદા-દાદીને ચરણસ્પર્શ કરે છે. ઘરસભા કરતાં કરતાં બાળકોના
 મનમાં કોઈ પ્રશ્ન હોય તો છેલ્લે પ્રશ્ન પૂછે છે. દાદા-દાદી અથવા અમે તે પ્રશ્નનું નિરાકરણ પણ લાવીએ છીએ. એનાથી
 બાળકોને નવું નવું શીખવા મળે છે. વળી, બાળકોને મહંત સ્વામી મહારાજ પ્રત્યે ખૂબ જ જોડાણ થયું છે.

બાળકો નાનાં હોય ત્યારે નાની બાબતોમાં તેઓ એકબીજાં સાથે ઝઘડી પડે, પરંતુ ઘરસભા દ્વારા એમના પ્રશ્નોનું સમાધાન
 થઈ જાય છે. યોગીજી મહારાજનું જીવનચરિત્ર વાંચતાં હોઈએ ત્યારે તેમાંથી અમને પ્રેરણા મળે છે કે યોગીજી મહારાજે કેટલું
 સહન કર્યું છે! આપણે નાના પ્રશ્નોમાં ઝઘડીએ છીએ તો આપણે ઝઘડવું ન જોઈએ એવા વિચાર સાથે સમાધાન થઈ જાય છે.

ઘરસભાથી બાળકોને અંતર્દષ્ટિની સહેજે જ ટેવ પડી છે. જીવનમાં ઊંડા ઊતરીને તપાસવાની વૃત્તિ જાગી છે.

બાળકો પળે પળે દિવસમાં દસ-પંદર વખત મહંત સ્વામી મહારાજને યાદ કરે છે. વડીલો પણ કદાચ સામાન્ય કંઈક બોલ્યા
 હોય તો બાળકો તરત વિચારે છે કે આ પ્રસંગમાં મહંત સ્વામી મહારાજ હોય તો તેઓ કેવી રીતે વર્તે? ત્યારે વડીલોને પણ
 આશ્ચર્ય થાય છે કે નાનાં નાનાં બાળકો પાસેથી આપણને કેટલી પ્રેરણા મળે છે! આ રીતે ઘરસભાને કારણે અમારા ઘરનું
 વાતાવરણ દિવ્ય અને આનંદમય બન્યું છે. ઘરમાં સૌને મંદિર જેવો આભાસ થાય છે. એમ લાગે છે કે સ્વામીબાપાએ અમને
 ધન્ય કરી દીધાં છે. ●

હવે ભૂલો સમજાય છે

— રાહુલભાઈ ડંભોયા, અમદાવાદ

અમારા ઘરમાં ઘરસભા શરૂ થઈ તે પહેલાંનું વાતાવરણ અને ઘરસભા શરૂ થયા પછીનું વાતાવરણ, તે બંનેમાં આસમાન-જમીનનો ફરક દેખાય છે. બીજો બધો ફરક તો ખરો જ, પરંતુ સૌથી મોટો ફરક મારા પોતાના જીવનમાં પડ્યો છે.

અમે ઘરસભા નહોતાં કરતાં ત્યારે હું ઘરની પરિસ્થિતિ સમજવાનું માનસ નહોતો ધરાવતો. આથી, હું વિવેક વિના મારા પપ્પા પાસે મોબાઈલ અને બાઈકની માગણી કરતો હતો. તેનું મહત્ત્વનું કારણ એટલું જ હતું કે મારા મિત્રો મોબાઈલ અને બાઈક વાપરતા હતા. પરંતુ ઘરસભામાંથી મને વિવેક શીખવા મળ્યો. એક દિવસ ઘરસભામાં અમારી આર્થિક પરિસ્થિતિ સારી નથી એવી ચર્ચા થઈ. મને બહુ અંતર્દષ્ટિ થઈ. જો કે મારા પિતાની ઈચ્છા હતી કે મને સારો મોબાઈલ અપાવવો. પરંતુ પૈસાની ખેંચના લીધે એ લંબાવતા હતા. તેથી મને પણ સમજ પડી કે હું પણ આ માંગણી હમણાં રહેવા દઉં.

અમે બે ભાઈઓ ઘણી ભૂલો કરતા હતા, પરંતુ ઘરસભા નહોતી થતી તે સમયે અમારાં માતા-પિતા અમારી ભૂલો વ્યવસ્થિત રીતે સમજાવી શકતાં નહોતાં, પરંતુ ઘરસભાના માધ્યમથી અમને અમારી ભૂલો સમજાય છે અને પરિણામે અમે સુધારો પણ કરી શકીએ છીએ. અમને વિશ્વાસ છે કે ઘરસભાની આજ્ઞાના પાલનથી અમે એક સાચા સત્સંગી બનવા તરફ જઈ શકીશું. ●

નૈતિકતાનું સિંચન

— રાજેશભાઈ પટેલ, સેલવાસ

ઘરસભામાં થયેલી નાની એવી સંસ્કારની ચર્ચા બાળકોના માનસ પર ઊંડી અસર કરે છે. તેનું એક ઉદાહરણ મેં અમારા પરિવારમાં અનુભવ્યું છે.

એક દિવસ અમારી ઘરસભામાં વાત થઈ કે આપણે જુદું બોલવું નહીં. જુદું બોલીએ તે સ્વામીબાપાને ન ગમે. જુદું બોલવાથી તેઓ રાજી ન થાય. થોડા દિવસો પછી એક દિવસ મારા દીકરાને સ્કૂલનું હોમવર્ક કરવાનું બાકી હતું. એટલે મારાં પત્નીએ પરીક્ષા કરતાં મારા દીકરાને કહ્યું કે સ્કૂલમાં જઈને તું એમ કહેજે કે હું આજે નોટબુક ઘરે જ ભૂલી ગયો છું. હોમવર્ક નથી કર્યું એવું ન કહેતો. તો દીકરાએ કહ્યું કે સ્કૂલમાં એવું જુદું કહું તો સ્વામીબાપા મારા પર નારાજ થશે.

મારાં પત્નીએ કહ્યું કે તું ન કહી શકે તેમ હોય તો હું સ્કૂલે આવીને કહી દઉં કે તું નોટબુક ઘરે ભૂલી ગયો છે. મારા દીકરાએ તરત કહ્યું કે તું જુદું બોલીશ તો સ્વામીબાપા તારા પર પણ ખૂબ નારાજ થશે. એટલું કહીને દીકરો ખૂબ રડવા લાગ્યો અને કહ્યું કે તું એવું જ કહેજે કે હોમવર્ક કરવાનું બાકી જ રહી ગયું છે. મારાં પત્નીએ શાળાએ જઈને શિક્ષકને પણ એવી જ રીતે વાત કરી, ત્યારે દીકરાને સંતોષ થયો.

આ પ્રસંગ પરથી મને ખ્યાલ આવ્યો કે ઘરસભામાં એક નાની એવી વાત થઈ હતી, તેની અમારા દીકરાના જીવનમાં કેટલી ઊંડી અસર થઈ છે! આજે એ અમને નૈતિકતાની પ્રેરણા આપતો થઈ ગયો છે! ●

દિવ્ય પધરામણી

— દામજીભાઈ ધામેલિયા, વડોદરા

સન ૧૯૮૭માં મને બી.એ.પી.એસ. સત્સંગનો યોગ થયો. તે જ સમયે પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આદેશ આપ્યો હતો કે સૌએ ઘરસભા કરવી. હું સત્સંગસભામાં નિયમિત જતો તેથી મને વિચાર આવ્યો કે પ્રમુખસ્વામી મહારાજ જેવા મહાન સંત આપણા ભલા માટે ઘરસભાની આજ્ઞા કરતા હોય તો તેનું પાલન કરવામાં વિલંબ શા માટે કરવો? અને બીજા દિવસથી જ અમે ઘરસભા શરૂ કરી દીધી.

તે સમયે મારાં નવાં નવાં લગ્ન થયાં હતાં. મારાં પત્નીને સત્સંગ નહીં તેથી તેમને આવી ઘરસભામાં કોઈ રસ નહોતો. પરંતુ મેં નક્કી જ કર્યું હતું કે સ્વામીબાપાની આજ્ઞા કોઈપણ ભોગે પાળવી જ છે. હું નિયમિત ઘરસભા કરતો અને જ્યારે સભા ન થાય ત્યારે નિર્જળા ઉપવાસ કરતો.

ઘણા સમય સુધી ઘરસભા ચાલુ રાખ્યા બાદ મારાં પત્ની પણ ધીમે ધીમે તેમાં બેસતાં થયાં. ત્યારબાદ મારાં બે સંતાનો પણ ધીમે ધીમે ઘરસભામાં બેસતાં થયાં. મારા મોટા દીકરાને મેં ઢોલક લઈ આપ્યું હતું. તેથી ઘરસભામાં ધૂન-પ્રાર્થનામાં એ

ઢોલક વગાડે અને ઘરસભાનો આનંદ માણે.

એક વખત અમે ઘરસભા કરવા ભેગાં તો થયાં, પરંતુ ખૂબ થાકી ગયાં હોવાથી બરાબર કર્યાં વિના અમે સૂઈ ગયાં. રાત્રે લગભગ સાડા અગિયાર વાગ્યા ત્યાં મારો મોટો દીકરો જાગી ગયો અને મને ઉઠાડ્યો. મને કહે, ‘પપ્પા! આપણી ઘરસભા તો બાકી જ રહી ગઈ.’ એટલે રાત્રે સાડા અગિયાર વાગે ઊઠીને ઘરસભા પૂરી કરી.

એક વખત ટ્રેનમાં બહારગામ જઈ રહ્યાં હતાં. ઘરસભાનો સમય થયો એટલે હું, મારાં પત્ની અને બે સંતાનોએ ઘરસભા શરૂ કરી. મારી બાજુમાં જ એક મુસ્લિમ ભાઈ બેઠા હતા. તેમને આ જોઈને આશ્ચર્ય થયું એટલે તેમણે મને પૂછ્યું, ‘તમે આ બધું શું કરો છો?’ મેં કહ્યું, ‘આપ પાંચ ટાઈમની નમાજ પઢો છો, એમ અમારા ગુરુ પ્રમુખસ્વામી મહારાજે અમને આદેશ આપ્યો છે કે ઘરસભા અવશ્ય કરવી જ. તેથી અમે આ ઘરસભા કરીએ છીએ.’ અને એ મુસ્લિમભાઈને પણ ભાવ થયો.

ખરેખર! આજે હું અનુભવ કરું છું કે દુનિયામાં બધે કળિયુગ હશે, પરંતુ મારા ઘરમાં કળિયુગનો પ્રવેશ નથી થયો. એવું હું જ નહીં, પણ મારા ઘરના તમામ સભ્યો અનુભવે છે. આ તમામનું એક જ કારણ છે પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આપેલી ઘરસભા. આ ઘરસભારૂપી કવચથી અમારું રક્ષણ થાય છે. ક્યારેય પણ અમારા ઘરમાં મતભેદ કે મનભેદ થતા નથી.

મારો મોટો પુત્ર અને પત્ની પહેલાં સત્સંગી નહોતાં. પરંતુ, ઘરસભામાં બેસવાથી ધીમે ધીમે સત્સંગી થઈ ગયાં છે. સન ૧૯૮૭થી લઈને આજ દિન સુધી મારે ત્રણ વખત જ ઘરસભા ચુકાઈ છે. અત્યાર સુધીમાં ત્રણ જ ઉપવાસ થયા છે. અમે મુસાફરીમાં હોઈએ કે લગ્નપ્રસંગમાં ગયાં હોઈએ તો પણ ઘરસભા તો કરી જ લઈએ.

એક વખત મારા સાળાનાં લગ્નમાં અમે સુરત ગયાં હતાં. રાત્રે મારાં પત્ની અને મારા બે દીકરાઓએ ઘરસભા શરૂ કરી. આજુબાજુ બેઠેલા અન્ય મહેમાનોને આ જોઈને ઉત્સુકતા થઈ એટલે પૂછ્યું, ‘આ શું ચાલે છે?’ ત્યારે અમે કહ્યું કે આ અમારા ગુરુ પ્રમુખસ્વામી મહારાજના આદેશ અનુસાર અમે ઘરસભા કરીએ છીએ. એ સૌને પણ આ જોઈને ગુણ આવ્યો.

મારાં પત્ની સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષાની પ્રાણ-૩ની પરીક્ષા આપવાનાં હતાં. તેથી એક રાત્રે વાંચતાં હતાં. હું સ્વામિનારાયણ પ્રકાશનું વાંચન કરી રહ્યો હતો. વાંચતાં વાંચતાં અમે સૂઈ ગયાં. રાત્રે ૨-૩૦ વાગ્યાના સમયગાળામાં મને સ્વપ્ન આવ્યું. તેમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ, ત્રણ સંતો અને બીજા બે-ચાર યુવકોએ મારા ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. પ્રમુખસ્વામી મહારાજે મને કહ્યું કે ‘વચનામૃત આપો!’ મેં વચનામૃત આપ્યું ત્યારે પ્રમુખસ્વામી મહારાજે વચનામૃત વાંચવાનું ચાલુ કર્યું. તેમની સમક્ષ સંતો-યુવકો અને પાછળ હું બેસી ગયો. પ્રમુખસ્વામી મહારાજે મને કહ્યું કે ‘તમે આગળ આવો!’ એકદમ એમની સામે મને બેસાડ્યો અને આખું વચનામૃત વાંચ્યું, નિરૂપણ કર્યું અને એ જ વખતે મારી આંખ ખૂલી ગઈ. પછી મને વિચાર આવ્યો કે આજે ઘરસભા નથી કરી તેથી પ્રમુખસ્વામી મહારાજે મને સ્વપ્નમાં દર્શન આપ્યાં છે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજ ઘરસભાનો નિયમ પળાવવા માટે અહીં આવ્યા અને મને ઘરસભા કરાવી. સ્વપ્નમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજે મારા ઘરે દિવ્ય પધરામણી કરી તેથી અમારી ઘરસભા કરવાની વિશેષ દૃઢતા થઈ છે. મારા મોટા દીકરાનાં બે સંતાનો પણ ઘરસભામાં રસ લે છે. તેઓ નિયમિત પૂજા કરે છે. ધૂન-પ્રાર્થના કરે છે અને સ્વામીની વાતો પણ મોંઢે બોલતાં થયાં છે. આ ઘરસભાની જ ફલશ્રુતિ છે. ●

પવિત્ર સંસ્કારોની મૂડી

– ગિરીશભાઈ સોલંકી, વડોદરા

સન ૨૦૦૭માં અમે બી.એ.પી.એસ. સત્સંગના યોગમાં આવ્યા ત્યારથી અમે અઠવાડિક સત્સંગસભામાં તો જતાં હતાં, પરંતુ ઘરસભા નહોતાં કરતાં. પરંતુ એકવાર કથાવાર્તામાં એવું જાણ્યું કે ઘરસભા કરવાથી પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજનો અત્યંત રાજીપો પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે અમને વિચાર આવ્યો કે પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ જેવા ગુણાતીત સત્પુરુષનો રાજીપો પ્રાપ્ત થતો હોય તો સભા કેમ ન થાય? તેથી અમે આઠેક વર્ષ પહેલાં ઘરસભા શરૂ કરી.

ઘરસભાને કારણે અમારા ઘરમાં એક પવિત્ર વાતાવરણ બન્યું છે. મારે ત્રણ સંતાનો છે. તેમાં બે કોલેજમાં ભણે છે અને એક બારમા ધોરણમાં ભણે છે. ઘરસભા શરૂ કરવાથી ફાયદો એ થયો છે કે મારાં ત્રણેય સંતાનોએ ક્યારેય ટીવી જોવાનો કે બહાર જમવા જવાનો આગ્રહ રાખ્યો નથી. ત્યાં સુધી કે અમારા ઘરમાં ક્યારેય ફિલ્મનાં ગીત પણ વાગતાં નથી! આમ, ઘરસભાને કારણે અમને સૌને સત્સંગની દૃઢતા ખૂબ થઈ છે. આજે મારાં સંતાનો નિયમિત પૂજા કરે છે અને સત્સંગનું કાર્ય પણ કરે છે. એમને સત્સંગ કરવા માટે મારે ક્યારેય કંઈ કહેવું પડ્યું નથી. સ્વામીબાપાની કૃપાથી તેઓ કોઈ કુસંસ્કારમાં ફસાયાં નથી. સંતાનોનાં સત્સંગમય જીવનથી અમને ખરેખર ખૂબ સંતોષ છે. પરંતુ એ પવિત્ર સંસ્કારોની મૂડીના મૂળમાં

સ્વામીશ્રીએ કરેલી ઘરસભાની આજ્ઞા છે. ●

સુખની સંજીવની

— બિપીનભાઈ સોનેજી, રાજકોટ

અમારે સત્સંગ તો જૂનો, પણ બી.એ.પી.એસ. સંસ્થામાં અમે ૪ વર્ષ પહેલાં જ જોડાયાં છીએ. મારા બનેવી શ્રી હરિકૃષ્ણભાઈ ધાંધાને ત્યાં ભરૂચમાં મારે ૪ વર્ષ પહેલાં સજોડે ૫-૬ દિવસ રહેવાનું થયું હતું. તેઓ બી.એ.પી.એસ. સત્સંગ પ્રવૃત્તિના કાર્યકર છે. તેઓ રોજ રાતે ૯ વાગે ઘરસભા કરે અને અંતમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજની ઓડિયો સીડી સાંભળે. તેમાં અમે બેસતાં, તેની અમારા ઉપર એ અસર થઈ કે અમે પણ ઘરસભા કરતાં થયાં છીએ. અમારી ઘરસભામાં અમે પતિ-પત્ની, અમારાં ત્રણ બાળકો અને મારાં મમ્મી, એમ બધાં જ બેસીએ.

થોડા જ સમયમાં મારાં દાદીમા માંદગીના લીધે સુરેન્દ્રનગરથી અમારે ત્યાં આવ્યાં. એક દિવસ અમે રાત્રે ઘરસભા ચાલુ કરી તેમાં દાદીમા ટીકા કરીને સત્સંગ વિષે થોડું ખરાબ બોલવા લાગ્યાં. છતાં અમે બીજે દિવસે નિયમ મુજબ સભા ચાલુ કરી. દાદીમા તો બેઠાં નહીં, પણ તેમણે મારાં મમ્મી અને મારાં પત્નીને સભામાં બેસવાની ના પાડી. આમ બે દિવસ ચાલ્યું, પણ અમે નિયમ તોડ્યો નહીં. ઘરસભા ચાલુ જ રાખી.

તે દરમ્યાન સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું સર્વોપરિપશું અને ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનું અક્ષરપણું, અક્ષરપુરુષોત્તમની ઉપાસના, ભગવાનનું પ્રગટપણું, શાસ્ત્રીજી મહારાજ વડતાલથી છૂટા પડવાનો ઈતિહાસ વગેરે મેં વાંચી સંભળાવ્યા. ઉપરાંત શાસ્ત્રીજી મહારાજ, યોગીજી મહારાજ ને પ્રમુખસ્વામી મહારાજના થોડા પ્રસંગો પુસ્તકોમાંથી વાંચ્યા. આ પ્રસંગોનો પ્રભાવ તેમના મન પર પડ્યો. તેથી તેમનો વિરોધ થોડોક ઓછો થયો. જોકે મનમાં તો નાની-મોટી નારાજગી હતી જ.

તેથી મને સંકલ્પ થયો કે દાદીમાને અક્ષરદેરીનાં દર્શને ગોંડલ લઈ જઉં. મેં તેનું આયોજન કર્યું, પરંતુ એ દરમ્યાન તેમણે અમારા બાળકોને પૂજા કરતાં જોયા, ધર્મગ્રંથોનું વાંચન કરતાં નિહાળ્યાં, કીર્તનો ગાતાં જોયાં, બાળકોના એવા સંસ્કારોથી તેઓ મનમાં રાજી પણ થયાં. સાથે સાથે મારો પુત્ર બાળમંડળ ચલાવે છે તે જાણી તેમને આશ્ચર્ય થયું.

મેં ગોંડલ દર્શન કરવાની વાત કરી તો તે તૈયાર થઈ ગયાં. તેમણે ત્યાં દિવ્ય વાતાવરણ જોયું, અક્ષરદેરી- મંદિરનાં દર્શન કર્યાં અને એવું પરિવર્તન થયું કે રાજકોટ આવ્યાં બાદ ઘરસભામાં બેસતાં થઈ ગયાં!

અમે ઘરસભાના રોજના કાર્યક્રમની નોંધપોથી રાખીએ છીએ. બાળકો પાસે જ આ નોંધપોથી લખાવી તેમને નિયમિતતાની ટેવ પાડી છે.

નિયમિત ઘરસભાને કારણે અમારા ઘરમાં સૌને એકબીજા પ્રત્યે ખૂબ સુંદર મનમેળ છે. બાળકોને અમારા તરફ કોઈ અણગમો કે કડવાશ નથી. તેમની રીતભાત અને વર્તનનો અમને કોઈ અણગમો નથી. ઘરસભા પછી બાળકો સાથે બેસી અભ્યાસ, વ્યવહાર અને જરૂરિયાતોની ચર્ચા કરી પ્રશ્નોનું સમાધાન કરીએ છીએ. અમારા ઘરમાં બાળકો અને અમારી વચ્ચે જનરેશન ગેપ નથી.

સાથે જ, ઘરસભા અમારા પરિવાર માટે સુખની સંજીવની બની ગઈ છે. ●

ઘર બન્યું સ્વર્ગ

— સુબોધભાઈ પટેલ, ભરૂચ

ગુરુહરિ પ્રમુખસ્વામી મહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણે સન ૧૯૯૦થી અમે ઘરસભા કરીએ છીએ. અમે ઘરસભા શરૂ કરી તે વખતે મારા પુત્રો નાના હતા. એટલે અમે સત્સંગ પરીક્ષાના પુસ્તકમાંથી તેમને પ્રસંગો કહેતા. તેનાથી તેમનામાં ઉત્તમ સંસ્કારોનું સિંચન થયું. મારાં પત્નીને પણ ઘરસભાને કારણે સત્સંગ અને સમજણ દૃઢ થઈ.

મારા મોટાભાઈ ગામડે રહે છે. તેઓની આર્થિક સ્થિતિ સામાન્ય. અમારી સ્થિતિ પણ મધ્યમ, પરંતુ મોટાભાઈની પુત્રીનાં લગ્ન વખતે લગ્ન ખર્ચમાં તેમનાથી પહોંચી વળાય તેમ હતું નહીં. તેથી મેં મારા બચત ફંડના પૈસા ઉપાડી મોટાભાઈને મદદ કરવાનું નક્કી કર્યું. તે વખતે મારા બંને પુત્રોનાં લગ્ન બાકી હતાં. મારી પત્નીને મેં વાત કરી તો તેઓ પણ સમજણ આપતાં કહે, ‘ભાઈની દીકરી એ આપણી જ દીકરી કહેવાય. અને સ્વામીબાપા સર્વકર્તા છે. આપણને ભવિષ્યમાં જરૂર પડશે તો ભગવાન બેઠા છે. એટલે તમે ચિંતા કર્યા વિના મદદ કરો. આપણે મદદ કરવી જ જોઈએ.’

મારાં પત્નીની આવી સમજણ જોઈ મને આશ્ચર્ય થયું. કારણકે પૈસો છૂટવો અઘરો, પરંતુ આ ઘરસભાનો જ ચમત્કાર હતો.

ધીમે ધીમે અમારા પુત્રો મોટા થયા. તેમાં ઘરસભામાં જ મારા નાના પુત્રને તેની માતા સત્સંગની, સંસારની અસારતાની વાતો કરતી અને સંતોનો મહિમા સમજાવતી. તેથી તેને સાધુ થવાની પ્રેરણા થઈ. સ્વામીબાપાએ તેને સ્વીકારીને સાધુદીક્ષા પણ આપીને અમારા પરિવારને કૃતાર્થ કર્યો.

મોટા પુત્રને પણ સત્સંગની સમજણ દેવા દેવા લાગી. હાલ અમે સંયુક્ત પરિવારમાં છીએ. મારું પેન્શન આવે છે. મોટો પુત્ર કમાય છે. આવક માપની છે. ક્યારેક મારું પેન્શન ખૂટી પડે તો ક્યારેક તેનો પગાર ટૂંકો પડે, પરંતુ આજ સુધી અમારા વચ્ચે ક્યારેય પૈસા બાબતે કોઈ જ પ્રશ્ન-મતભેદ કે બોલાચાલી થઈ નથી. પરસ્પર વિશ્વાસથી અમારો પૈસાનો વ્યવહાર ચાલે છે. ઘરમાં સાસુ-વહુ પણ મા-દીકરીની જેમ જ રહે છે. ક્યારેય ઘરમાં કોઈને ઊંચા અવાજે બોલવાની જરૂર પડી નથી.

અમારાં પુત્રવધૂ પરણીને આવ્યાં ત્યારે તેમને સત્સંગ નહોતો, પણ તેમને ઘરસભામાં બેસવું ગમતું એને કારણે તેને આજે સત્સંગની દેહતા થઈ છે. પિયરમાં પણ તેમણે સૌને સત્સંગ કરાવ્યો છે. મારા બે પૌત્રો નિત્યપૂજા તિલકચાંદલા સહિત કરે છે. અને નિયમિત બાળસભામાં જાય છે. આજે પણ અમારી ઘરસભા દરરોજ સંધ્યા આરતી પછી નિયમિત થાય છે.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અને મહંત સ્વામી મહારાજની કૃપાથી ઘરમાં સૌને પરસ્પર આત્મીયતા છે. અમારે પિતા-પુત્ર વચ્ચે મૈત્રીનો પણ સંબંધ છે. સત્સંગ અને સંસ્કારનો વારસો ત્રીજી પેઢીમાં પણ એવો ને એવો જ જળવાઈ રહ્યો છે. એ બધો જ ઘરસભાનો પ્રતાપ છે.

આટલાં વર્ષોનો અમારો અનુભવ છે કે ઘરસભાથી અમારા ઘરમાં સ્વર્ગ જેવું વાતાવરણ સર્જાયું છે. ●

ઘરસભાનો પ્રતાપ

— અજયભાઈ ભટ્ટ, ભરૂચ

હું યુવાન હતો ત્યારથી મારા મનમાં ભ્રમ હતો કે ટીવી દ્વારા ક્રિએટિવ વિચારો મળતા રહે છે. તેથી મને ટીવી જોવાનો બહુ શોખ હતો. સન ૧૯૮૫થી ૮૭ દરમ્યાન અમારી પાસે એક નાનું ૧૫ ઈંચનું ટીવી હતું. તે ટીવી જોવામાં જ અમારો વધારે સમય જતો રહેતો. ધીમે ધીમે મારાં સંતાનો મોટાં થતાં ગયાં, એમાં હું સત્સંગ પ્રવૃત્તિનો કાર્યકર બન્યો. ત્યારબાદ મેં ટીવી જોવાની લત ઓછી કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ છૂટ્યું નહોતું.

આજથી લગભગ તેર-ચૌદ વર્ષ પહેલાં અમે ઘરસભા શરૂ કરી અને ધીમે ધીમે ટીવી જોવાની લત છૂટતી ગઈ. ઘરસભા શરૂ કરી એ દરમ્યાન મારો મોટો પુત્ર અક્ષર દસેક વર્ષનો અને નાનો પુત્ર હરિકૃષ્ણ સાતેક વરસનો હતો. હું એ સમયે સત્સંગ પ્રવૃત્તિ, ભરૂચના નિર્દેશક તરીકે સેવા આપતો હતો. તેથી હું સત્સંગકાર્યમાં વ્યસ્ત રહેતો હતો. એ સિવાયના સમયે અઠવાડિયામાં એકાદ બે વખત હું ઘરસભામાં બેસું, પરંતુ બંને પુત્ર અને મારાં પત્ની નિયમિત રીતે ઘરસભા કરે. ઘરસભા દ્વારા મારા બંને પુત્રોને અદ્ભુત પ્રેરણા મળી. તેના ફળરૂપે મારા દીકરાઓએ ટીવીને કાયમ માટે તિલાંજલિ આપવાનું નક્કી કર્યું. અમે ટીવીને ઘરમાંથી જ કાઢી નાંખ્યું. આજે મારા બંને પુત્રો મોટા થઈને સારી રીતે સેટ થઈ ગયા છે, છતાં ટીવી જેવાં અનેક દૂષણોથી દૂર રહ્યા છીએ. આ બધો ઘરસભાનો જ પ્રતાપ છે. ●

સબ દર્દો કી દવા

— અંકિતભાઈ પટેલ, મોડાસા

ઘરના તમામ સભ્યો અમે ઘરસભામાં બેસીએ છીએ અને ઘરસભામાં વંચાતાં પુસ્તકો દ્વારા અમારા જીવનમાં ઘણું પરિવર્તન આવ્યું છે. પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજના જીવનપ્રસંગો દ્વારા અમને વિશેષ પ્રેરણા મળી છે. જેમકે સ્વભાવો દૂર કરવા, મનગમતું મૂકવું વગેરે. અમે ઘરસભાની શરૂઆત કરી તે પહેલાં મારા પિતાનો સ્વભાવ થોડો ગુસ્સાવાળો હતો અને તેઓ પોતાના વિચારોમાં મક્કમ હતા, પરંતુ ઘરસભાથી એમના સ્વભાવમાં ઘણું પરિવર્તન આવ્યું છે.

પહેલા મારો સ્વભાવ થોડો ગુસ્સા વાળો હતો. મને મારું ધાર્યું થાય એ આગ્રહ રહેતો, પણ મેં ઘરસભામાં વંચાતાં પુસ્તકોમાં સાંભળ્યું કે પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજે પોતાના મનનું મૂક્યું છે તો એમની આગળ આપણે શું છીએ?

ઘરસભા બાદ અમે એક રમતનું પણ આયોજન કરીએ છીએ. નાની રમતોથી બાળકો વચ્ચે સંપ વધ્યો અને સત્સંગની દેહતા વધી છે.

મારાં ધર્મપત્નીને ઘરસભાથી સત્સંગમાં રુચિ વધી અને સત્સંગના એક કાર્યકર બનીને સેવા કરવાનું બળ મળ્યું છે.

ઘરસભાથી અમારા પરિવારમાં સત્સંગનું પ્રધાનપણું થયું છે. અમારી સવા બે વર્ષની નાની દીકરી પણ ઘરસભામય બની જાય છે. ‘સબ દદો કી એક દવા - ઘરસભા’ અમારા પરિવાર માટે સાચા અર્થમાં બધાં જ દદોની દવા બની છે. ●

ગુરુહરિ છે સાથે

– રાજેશ ગોંડલિયા, જામનગર

અત્યારે મારા બંને પુત્રો યુવાન છે. પરંતુ આ બંને પુત્રોના જન્મ પહેલાં જ અમે પતિ-પત્નીએ ઘરસભાની ટેવ પાડી દીધી હતી. જેને કારણે જન્મથી જ પુત્રોમાં સત્સંગ અને સંસ્કારની ખૂબ જ દૃઢતા થઈ છે. નાના પુત્ર જયદેવને એપેન્ડિક્સના ઓપરેશન વખતે હોસ્પિટલમાં એડમિટ થવું પડેલું. રાતે ઓપરેશન કરાવેલું, એવા સંજોગોમાં બીજે દિવસે સવારે પાટાપિંડી અને બાટલા ચઢતાં હોવા છતાં તેણે પૂજા કર્યા વિના દિવસ શરૂ કર્યો ન હતો.

વળી, તેણે ઓપરેશન વખતે ઓપરેશન થિયેટરમાં પણ ઠાકોરજીની મૂર્તિ સાથે રાખી હતી. અને ભાનમાં આવ્યો ત્યારે મહંતસ્વામી મહારાજ સાથે છે, પ્રમુખસ્વામી મહારાજ સાથે છે, એવું ગણગણતો હતો. આ બધો પ્રતાપ ઘરસભાને કારણે મળેલા સંસ્કારોનો છે.

મારે શિક્ષકનો વ્યવસાય છે. મારાં પત્ની ડે-કેર પ્લેસ્કૂલ ચલાવે છે. વ્યવસાય ઉપરાંત અમે સમગ્ર પરિવાર કોઈ ને કોઈ સત્સંગ સેવામાં જોડાયેલાં રહીએ છીએ. છતાં હું નિયમિત આયોજન કરી ઘરસભાનો સમય કાઢું છું. જો કોઈ દિવસ ઘરસભાનો સમય કાઢવો શક્ય ન હોય તો તે દિવસે સાચું ભોજન વખતે કથાશ્રવણ અને ગોષ્ઠિ કરી ઘરસભા કરી લઈએ છીએ.

ભગવાન સ્વામિનારાયણ અને ગુણાતીત ગુરુવર્યો સતત અમારી સાથે જ છે એવું અમને અનુભવાય છે. ●

પરિવર્તનનું ઔષધ

– મિતેષભાઈ ભાટિયા, જામનગર

અમે પાંચ વર્ષથી બી.એ.પી.એસ. સત્સંગમાં આવ્યા છીએ, પરંતુ પ્રારંભથી જ અમને ઘરસભાની પ્રેરણા સ્પર્શી ગઈ છે. તેથી અમે નિયમિત ઘરસભા કરીએ છીએ. આ નિયમિત ઘરસભાએ મારા જીવનમાં ઘણું ઘણું પરિવર્તન આણ્યું છે.

મારો સ્વભાવ ખૂબ જ ગુસ્સાવાળો. નાની નાની વાતમાં હું ગુસ્સે થઈ જાઉં. તેના લીધે ઘરમાં તો અશાંતિ અને કજિયા થતા, ઉપરાંત મારા વ્યવસાયમાં મારા ગ્રાહકો સાથે પણ મારે ઘર્ષણ થતું. એની ખરાબ અસર મારા ધંધા પર પડતી. મારા ગુસ્સાવાળા ખરાબ વર્તનને કારણે મારો ધંધો સારો ચાલતો નહીં. જો કે મને એ અંગે કોઈ જાણપણું કે જાગૃતિ પણ નહોતી.

પણ પ્રમુખસ્વામી મહારાજની આજ્ઞાથી ઘરસભા શરૂ કરી અને નિયમિત ચાલુ રાખી તેનાથી મારામાં પરિવર્તન આવ્યું છે. મારા ગુસ્સાવાળા સ્વભાવ પ્રત્યે મને અંતર્દૃષ્ટિ થવા લાગી અને ધીમે ધીમે આ પાંચ વર્ષમાં મારો સ્વભાવ શાંત થયો છે. તેના પરિણામે હવે ઘરમાં તો કંકાસ દૂર થયો છે અને શાંતિ પથરાઈ છે, પણ ગ્રાહકો સાથે મારો વ્યવહાર સારો થવાથી મને આર્થિક પણ ઘણો લાભ થયો છે. ઘરમાં કંઈ પ્રશ્ન આવે તો ગુસ્સે થવાને બદલે હવે ઘરસભામાં જ શાંતિથી અમે બધાં ચર્ચા કરી તેનો ઉકેલ લાવીએ છીએ.

આમ ઘરસભા મારા સ્વભાવ- પરિવર્તનનું મહાન ઔષધ બની છે. ●

નિત્ય નવી પ્રેરણા

– જીતુભાઈ ગઢવી, મોડાસા

મારા પરિવારમાં હું, મારાં પત્ની અને ત્રણ સંતાનો એમ કુલ પાંચ વ્યક્તિ ઘરસભા કરતાં હતાં. મારા મોટા પુત્રનાં લગ્ન પછી અમે છ સભ્યો ઘરસભા કરીએ છીએ. મોટા પુત્રને શરૂઆતમાં સત્સંગ નહોતો. ઘરસભામાં જોડાવાથી તેના જીવનમાં આમૂલ પરિવર્તન આવ્યું છે. ઘરસભા દ્વારા તેને સત્સંગની પ્રેરણા મળી છે. તે તર્કવિતર્કથી જ સમાધાન થાય એવું માનનારો હતો, પરંતુ ઘરસભામાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ તથા અન્ય પ્રસંગોમાંથી તેને પ્રેરણા મળી અને તે નિત્યપૂજા કરતો થઈ ગયો છે.

તે પહેલાં એમ માનતો હતો કે એકાદશીના દિવસે ઘણા લોકો અનાજ ખાય છે, તો એમાં શું વાંધો છે! તેમ આપણે અનાજ

ખાવું જોઈએ. પરંતુ ઘરસભા દ્વારા તેને પ્રેરણા મળી કે ભગવાન સ્વામિનારાયણે આજ્ઞા કરી છે કે એકાદશીને દિવસે ફળાહાર કરો અથવા નિર્જળા કરો. શ્રીહરિની આ રુચિ જાણતા તે નિયમિત એકાદશીના દિવસે ફરાળ કરે છે. નિયમની પાંચ એકાદશી પણ નિર્જળા કરે છે અને હવે નિત્ય સત્સંગસભામાં પણ આવે છે. પૂજા કર્યા વિના પાણી પણ મોઢામાં મૂકતો નથી.

મારાં પુત્રવધૂ પણ સત્સંગી નહોતાં, પણ ઘરસભાથી તેઓ નિત્યપૂજા અને સત્સંગસભા કરતાં થયાં છે. ઘરના દરેક સભ્યનું જીવન વધુ ઉન્નત બન્યું છે અને નિત્ય નવી નવી પ્રેરણા મળતી રહે છે, તેનું કારણ ઘરસભા છે. ●

સત્સંગની સરવાણી

– ભાસ્કર પટેલ, અમદાવાદ

અમારા પરિવારમાં આમ તો પેઢીઓથી સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનો સત્સંગ છે. પ્રારંભમાં મારા પિતાજીને સત્સંગ હતો, પરંતુ મારાં માતાને સત્સંગ નહોતો. મારા માતા મૂળ કલકત્તાનાં અને હિંદી સિવાય બીજી ભાષા જાણતાં નહોતાં.

મારા પિતાજીના લગ્નનાં પાંચ વર્ષ બાદ મારા દાદા સરકારી નોકરીમાંથી રિટાયર્ડ થઈને તેમની સાથે રહેવા આવ્યા. ઘરમાં મારાં માતાને સત્સંગ ન હોવાથી મારા દાદાએ ઘરસભા શરૂ કરી. મારાં માતા દરરોજ ઘરસભામાં બેસે. ઘરસભામાં બધી સત્સંગની વાતો થાય એ મારાં માતા સાંભળે. આ રીતે મારાં માતાના જીવનમાં સત્સંગ દૃઢ થતો ગયો. ધીમે ધીમે સત્સંગનો રંગ લાગવાથી તેમણે ડુંગળી-લસણ છોડ્યાં, નિયમિત પ્રાતઃપૂજા ચાલુ કરી અને અમને સંતાનોને પણ સત્સંગ દૃઢ કરાવ્યો. ઘરસભામાંથી પ્રેરણા પામીને મારાં માતા કાર્યકર પણ બન્યાં, અને સત્સંગની સરવાણી આજે અમારા પરિવારમાં વહી રહી છે.

આજે મને ગૌરવ છે કે હું બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાનો એક સ્વયંસેવક ને કાર્યકર છું, પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અને મહંત સ્વામી મહારાજ જેવા મહાન ગુરુવર્યાનો શિષ્ય છું. પરંતુ તેના પાયામાં ઘરસભા જ છે. આજે પણ અમારા ઘરમાં ઘરસભા થાય છે, સમૂહમાં ઘરનાં બધા જ સભ્યો સત્સંગલાભ લઈએ છીએ, ગુરુહરિના ગુણોનું પાન કરીએ છીએ. ●

‘અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમ દાસોસ્મિ’ મંત્રવિભાવના

Concept of the Mantra: ‘Aksharamaham Purushottama-dasosmi’

તારીખ ૨૫ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૮ના રોજ પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુહરિ મહંત સ્વામી મહારાજે ગોંડલમાં ૪૦ નવચુવાનોને ત્યાગાશ્રમની દીક્ષા આપી. તે સમયે તેમણે ‘અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ’ – ‘અક્ષર એવો હું પુરુષોત્તમનો દાસ છું’ આ પ્રકારનો મંત્ર પ્રત્યેક દીક્ષાર્થીને આપ્યો. આ વાતની જાહેરાત તેમણે પોતે જ પોતાના આશીર્વાદમાં કરી. ત્યારબાદ તેઓએ સમગ્ર સત્સંગીઓને સંબોધીને સ્વયં એક પત્ર લખ્યો હતો, તેનું વાંચન પણ પોતે જ સભામાં કર્યું. પ્રસ્તુત લેખમાં તેમણે આપેલા આ મંત્રમાં સમાયેલી તાત્વિક અને જીવનલક્ષી વિભાવનાઓનું સંક્ષિપ્ત ચિંતન રજૂ કર્યું છે. આવો, ‘અક્ષરપુરુષોત્તમ દર્શન’નો અર્ક જેમાં સમાયો છે એવા આ મંત્રની વિભાવનાઓને સમજીએ...

ગુરોર્જ્ઞાનમિવ જ્ઞાનં વર્તનમપિ તત્સમમ્ |
દેહાર્પણં તથા ભક્તો બ્રહ્માત્મૈક્યં તદુચ્યતે ||

અક્ષરબ્રહ્મ ગુરુહરિ જેમ સમજે છે તેમ સમજવું, જેમ વર્તે છે તેમ વર્તવું અને તેમની જેમ પુરુષોત્તમની ભક્તિમાં પોતાનું જીવન સમર્પિત કરવું, તે અક્ષરબ્રહ્મ સાથે એકતા કહેવાય છે.

ભૂમિકા

જીવન કોઈ ને કોઈ સમસ્યાઓથી ઘેરાયેલું રહે છે. વ્યક્તિ-વ્યક્તિએ સમસ્યાઓ જુદા જુદા પ્રકારની હોય છે. જેમ કે – ‘હું સામાન્ય વાર્તાલાપમાં પણ ઉગ્ર થઈ જઉં છું; કુટુંબમાં કે સમાજમાં સાધારણ ઘટનાઓમાં પણ હું વિચલિત થઈ જઉં છું; મને સતત એકલવાયાપણું લાગે છે; મને ભય લાગે છે; મને કોઈ ભૂત-પ્રેત વળગી ગયું હોય એમ લાગે છે; મારી પર કોઈએ મેલીવિદ્યાનો પ્રયોગ કર્યો છે; મારે કાળસર્પનો દોષ છે; મારે મનઘાર્યું કરવાની ટેવ છે; હું દુર્ગુણોને જાણું છું પણ છોડી શકતો નથી, હું સદ્ગુણોને જાણું છું પણ અપનાવી શકતો નથી; મને ભજન કરવું ગમતું નથી, ભક્તિ નકામી લાગે છે...’ વગેરે અનેક પ્રકારની આપણી સમસ્યાઓ છે. પરિણામે, આપણે સતત આંતરિક પીડાનો અનુભવ કરીએ છીએ.

સમસ્યાઓથી ઘેરાયેલું આ જીવન ઉન્નત, પ્રશાંત અને આનંદમય બનવાની શક્યતાઓથી ભરપૂર પણ છે. આથી જ – ‘મારે નિયમિત થવું છે; મારે વિનમ્ર બનવું છે; મારે દાસભાવ કેળવવો છે; મારે શુદ્ધભાવથી સેવા કરવી છે; મારે મહારાજને રાજી કરવા છે, મારે ગુરુહરિને રાજી કરવા છે; મારે ધર્મમાં રહેવું છે; મારે ભક્તિથી જીવનને સજવું છે; મારે સજજન બનવું છે; મારે કુટુંબમાં શાંતિ સ્થાપવી છે; મારે એકતા કેળવવી છે...’ વગેરે સારા, સાચા અને સર કરી શકાય તેવા ઉચ્ચ સંકલ્પો પણ થાય છે.

‘અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ’ – ‘અક્ષર એવો હું પુરુષોત્તમનો દાસ છું’ મંત્ર ઉપરોક્ત સમસ્યાનો કાયમી અંત કરનાર પરમ ઉપાય છે. જીવનને ઉન્નત અને પ્રશાંત બનાવવાની સંજીવની છે. ઉચ્ચ સંકલ્પોને સર કરી શકવાની શક્તિની ખાણ છે. આ મંત્રમાં તત્ત્વજ્ઞાન છે, સાધના છે અને મુક્તિનું રહસ્ય છે.

તાત્વિક વિભાવના

મંત્ર એટલે જેનું મનન કરી શકાય. ‘અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ’ એક મનનીય મંત્ર છે. અક્ષરરૂપ થઈ પુરુષોત્તમની દાસભાવે ભક્તિ-ઉપાસના કરવી – એ પરબ્રહ્મ સ્વામિનારાયણ પ્રબોધિત તત્ત્વસિદ્ધાંત છે. ‘આપણો જન્મ બે વાત સાધવા સારુ થયો છે, તેમાં એક અક્ષરરૂપ થાવું ને બીજું પુરુષોત્તમમાં જોડાવું’ (સ્વામીની વાતો: ૪-૯૯) એમ કહીને મૂળ અક્ષરમૂર્તિ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી મહારાજે પણ આ જ સિદ્ધાંતને જીવનનું પરમ ધ્યેય ગણાવ્યું છે. ‘અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ’ મંત્ર આ તત્ત્વસિદ્ધાંતને જીવન સાથે એકરૂપ કરે છે.

આ મંત્રમાં ત્રણ તત્ત્વોનું અનુસંધાન છે: ૧. અક્ષરબ્રહ્મ, ૨. પુરુષોત્તમ અને ૩. મુમુક્ષુ આત્મા. ‘અક્ષરમ્’ શબ્દથી અક્ષરબ્રહ્મ તત્ત્વ કહેવામાં આવ્યું છે. ‘પુરુષોત્તમ’ શબ્દથી પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ કહેવામાં આવ્યા છે અને ‘અહમ્’ શબ્દ અનુસંધાન કરનાર મુમુક્ષુ આત્મા માટે વપરાયો છે.

આ મંત્રને બે ભાગમાં વહેંચીને સમજાવે. એક ભાગ છે – ‘અક્ષરમ્ અહમ્’; બીજો ભાગ છે – ‘પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ’.

‘અક્ષરમ્ અહમ્’

‘અક્ષરમ્ અહમ્’ એટલે ‘હું અક્ષર છું.’ આ શબ્દો દ્વારા મુમુક્ષુ આત્માની અક્ષરબ્રહ્મ સાથે એકતાનું અનુસંધાન કરવામાં આવ્યું છે. અક્ષરબ્રહ્મ સાથે એકતા એટલે અક્ષરબ્રહ્મનું સાધર્મ્ય પામવું. અક્ષરબ્રહ્મના ગુણો પ્રાપ્ત કરવા. અક્ષરબ્રહ્મના દિવ્ય ગુણોમાંથી જે ગુણો આપણા મોક્ષ માટે ઉપયોગી છે તે ગુણોને આત્મસાત્ કરે તેને અક્ષરબ્રહ્મ સાથે એકતા સાધી કહેવાય. તત્ત્વદૃષ્ટિએ આત્મા અક્ષરબ્રહ્મથી જુદો રહીને જ તેના ગુણોની સમતા માત્ર પ્રાપ્ત કરે છે. આથી ‘હું અક્ષર છું’ એમ અનુસંધાન કરવાથી આત્માનું અસ્તિત્વ જ ન રહે ને તે અક્ષરબ્રહ્મ નામનું તત્ત્વ બની જાય તેમ આ શબ્દોનું તાત્પર્ય નથી.

વચનામૃતમાં અક્ષરબ્રહ્મ સાથે એકતાનો ઉપદેશ

ભગવાન સ્વામિનારાયણે આધ્યાત્મિકતાના ઉચ્ચ ઉપદેશોમાં આત્માની અક્ષરબ્રહ્મ સાથે એકતાનો સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કર્યો છે. જેમ કે –

૧. ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયના લક્ષણમાં – ‘અષ્ટાવરણે યુક્ત એવાં જે કોટિ કોટિ બ્રહ્માંડ તે જે અક્ષરને વિશે અણની પેઠે જણાય છે, એવું જે પુરુષોત્તમ નારાયણનું ધામરૂપ અક્ષર તે રૂપે પોતે રહ્યો થકો પુરુષોત્તમની ઉપાસના કરે તેને ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળો કહીએ.’ (વચનામૃત લોયા ૧૨)

૨. મુક્તિના નિરૂપણમાં – ‘અક્ષરધામને પામ્યો જે ભક્ત તે પણ અક્ષરના સાધર્મ્યપણાને પામે છે અને ભગવાનની અખંડ સેવામાં રહે છે... અને એ અક્ષરધામને વિશે અક્ષરના સાધર્મ્યપણાને પામ્યા એવા અનંત કોટિ મુક્ત રહ્યા છે તે સર્વ પુરુષોત્તમના દાસભાવે વર્તે છે.’ (વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ ૨૧)

૩. શ્રેષ્ઠ ભક્તની વ્યાખ્યામાં – ‘જે માયિક ઉપાધિને ત્યજીને બ્રહ્મરૂપ થઈને ભગવાનને ભજે તે જ ભક્ત શ્રેષ્ઠ છે.’ (વચનામૃત અમદાવાદ ૨)

આ રીતે વચનામૃતમાં અનેક વાર આત્માની અક્ષરબ્રહ્મ સાથે એકતાનો ઉપદેશ સ્વામિનારાયણ ભગવાને આપ્યો છે. આ એકતા સિદ્ધ થાય તે માટે ‘અક્ષરમ્ અહમ્’ – ‘હું અક્ષર છું’ – એમ અનુસંધાન કરવું જરૂરી છે.

અક્ષરબ્રહ્મ સદાય માયાથી પર રહે છે. માયા તેમને સ્પર્શી શકતી નથી. આથી તેમના ગુણો નિર્દોષ છે, પરમ પવિત્ર છે, કાયમના છે, સ્વાભાવિક છે, સાચા અર્થમાં ગુણો છે, ભગવાન જેને ગુણ કહે છે તેવા ગુણો છે, શ્રેયસ્કર છે, ભગવાન રાજી થાય અને આત્માને સાચી શાંતિ પમાડે તેવા ગુણો છે. આથી જ ‘અક્ષરમ્ અહમ્’ એમ તેમની સાથે એકતા કરવાનો સિદ્ધાંત સમજાવ્યો છે.

અહીં અક્ષર એટલે સાક્ષાત્ અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીત ગુરુઓ. તેઓ આપણો આદર્શ છે. ‘અક્ષરમ્ અહમ્’ ‘હું અક્ષર છું’ એમ અનુસંધાન કરવું એટલે ગુરુહરિ સાથે આપોપું કરવું, ‘સત્પુરુષ મારો આત્મા છે’ એમ સમજવું. ગુરુહરિ પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આ વાત ઘણી વાર કરી છે. આપોપું કરવું અથવા તો ગુરુહરિને પોતાનો આત્મા સમજવો એટલે શું? તેની વ્યાખ્યા પણ તેમણે કરી છે. તેમણે કહ્યું: સત્પુરુષ જેમ સમજે છે તેમ સમજવું, તે વર્તે છે તેમ વર્તવું અને તેમણે જેમ ભક્તિમાં પોતાનો દેહ સમર્પિત કરી દીધો છે તેમ સમર્પિત થઈ જવું એ આપોપું કર્યું કહેવાય, તેમને પોતાનો આત્મા સમજ્યા કહેવાય.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને ગઢડા મધ્ય પ્રકરણના ૩૧મા વચનામૃતમાં અક્ષરબ્રહ્મના ગુણો આપણામાં પણ આવે તે માટે મનન દ્વારા તે અક્ષરબ્રહ્મનો સંગ કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. ‘અક્ષરમ્ અહમ્’ ‘હું અક્ષર છું’ એમ અનુસંધાન કરીએ છીએ

ત્યારે આપણે મનન દ્વારા બ્રહ્મનો સંગ પણ કરીએ છીએ. અક્ષરબ્રહ્મ ગુરુહરિ જેવું આપણું જીવન બને એટલે ‘અક્ષરમ્ અહમ્’ સિદ્ધ થયું કહેવાય.

અક્ષરના મનનીય ગુણો

‘અક્ષરમ્ અહમ્’ એમ અનુસંધાન કરવા માટે અક્ષરબ્રહ્મના ગુણોનું સારી રીતે મનન કરેલું હોવું જોઈએ. માન-અપમાનમાં સ્થિરતા, ભગવાનના કર્તાપણાની દૃઢ સમજણ, નિરહંકારિતા, પરમાત્મભક્તિ-પરાયણ જીવન, માયાથી પરાભવ ન પામવું, ભગવાનની આજ્ઞા-અનુવૃત્તિ પ્રમાણે નિષ્કામ-નિર્લોભ-નિઃસ્વાદ-નિઃસ્નેહ-નિર્માન એ પાંચ વર્તમાનમાં નિત્ય વર્તવું, દયા, અજાતશત્રુતા, સદા પ્રસન્ન રહેવું, દાસભાવે સર્વની સેવા, આગ્રહરહિત જીવન, કોઈની નિંદા ન કરવી, દરેકને આદર આપવો, ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તની સેવા, સર્વમાં દિવ્યભાવ, ક્યારેય ફરિયાદ ન કરવી તથા દેહમાં આસક્તિ ન રાખવી વગેરે અક્ષરબ્રહ્મ ગુરુના મનનીય ગુણો છે. ઉપનિષદો, ભગવદ્ગીતા, સ્વામિનારાયણ ભગવાનનાં વચનામૃત, મૂળ અક્ષરમૂર્તિ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની વાતો તથા ગુરુપરંપરાના ઉપદેશ જેવાં શાસ્ત્રોમાં આ ગુણોનું વર્ણન પ્રાપ્ત થાય છે.

‘પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ’

‘હું પરમાત્માનો દાસ છું’ એમ ‘પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ’ એવા મંત્રભાગનો અર્થ છે.

આ શબ્દો આપણા ભગવાન સાથેના સંબંધને દર્શાવે છે. દાસભાવે પરમાત્મભક્તિનું અહીં અનુસંધાન છે. ‘સ્વામિનારાયણ ભગવાન સ્વયં પુરુષોત્તમ છે અને હું તેમનો દાસ છું’ એમ ચિંતવન કરવાનું છે. આપણે સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ઉપાસક ભક્તો છીએ. પરમાત્માની ઉપાસના હંમેશાં દાસભાવે જ કરવાની હોય છે, તેથી અહીં દાસભાવને દેઢાવવામાં આવ્યો છે.

પુરુષોત્તમ હંમેશાં સર્વોપરી રહે છે. તેમના જેવા થવા કોઈ સમર્થ નથી. અક્ષરબ્રહ્મ પણ નહીં. હા, એ સત્ય સિદ્ધાંત છે કે અક્ષરબ્રહ્મ જીવ, ઈશ્વર, માયા અને અક્ષરમુક્તોથી પણ પર છે. તેમ છતાં આવા અક્ષરબ્રહ્મ કરતાં પણ પુરુષોત્તમ તો અતિ સમર્થ, તે અક્ષરબ્રહ્મના પણ નિયામક અને પર છે. આથી જ તેઓ સર્વોપરી છે. ‘આવા સર્વોપરી પરમાત્માનો હું દાસ છું’ એમ સતત અનુસંધાન કરવા માટે આ મંત્ર છે.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને દાસભાવ ઉપર ખૂબ આગ્રહ રાખ્યો છે. જેમ કે –

૧. સંપૂર્ણ સત્સંગની વ્યાખ્યામાં – ‘પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ ભગવાન તેનું દાસપણું મૂકે નહીં, સ્વામી-સેવકપણે કરીને ભગવાનની દૃઢ ઉપાસના કરે.’ (વચનામૃત લોયા ૧)

૨. નિર્વિકારી રહેવાના ઉપાયમાં – ‘પરબ્રહ્મ પરમાત્મા નારાયણ તેનો હું બ્રહ્મરૂપ એવો દાસ છું... એવી રીતે પોતાના સ્વરૂપનું તથા પરબ્રહ્મના સ્વરૂપનું જેને જ્ઞાન છે, તેને ગમે તેવા સુંદર વિષય પ્રાપ્ત થાય પણ તેણે કરીને કાંઈ લેશમાત્ર પણ તેનું મન વિકારને પામે નહીં.’ (વચનામૃત લોયા ૧૦)

૩. બ્રહ્મજ્ઞાનની વ્યાખ્યામાં – ‘પોતાના જીવાત્માને એ બ્રહ્મ સંગાથે એકતા કરીને પરબ્રહ્મની સ્વામી-સેવકભાવે ઉપાસના કરવી.’ (વચનામૃત ગઢડા મધ્ય ૩)

૪. ભક્ત-ભગવાન વચ્ચે ભેદના નિરૂપણમાં – ‘જે જે ભગવાનના ભક્ત બ્રહ્મસ્વરૂપ થયા છે તો પણ ભગવાનના દૃઢ દાસ થઈને ભગવાનનું ભજન કરે છે.’ (વચનામૃત ગઢડા મધ્ય ૬૭)

આ રીતે અનેક વચનામૃતોમાં મહારાજે દાસભાવે ઉપાસના-ભક્તિ કરવાનો સિદ્ધાંત સમજાવ્યો છે.

આ દાસભાવની દૃઢતા માટે પણ સાક્ષાત્ અક્ષરબ્રહ્મ ગુરુહરિ જ આપણો સર્વોચ્ચ આદર્શ છે. તેઓ નિત્ય માયાથી પર છે, નિર્દોષ છે, દિવ્ય છે, અતિ સમર્થ છે અને દિવ્ય ગુણોથી યુક્ત છે તેમ છતાં સદાય પુરુષોત્તમ નારાયણના દાસ થઈને રહે છે. આપણી બ્રહ્મસ્વરૂપ ગુણાતીત ગુરુપરંપરામાં આ ગુણ આપણે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ. મૂળ અક્ષરમૂર્તિ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી મહારાજથી લઈને આજ પર્યંત બધા જ ગુરુઓએ અતિ દાસભાવે પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ ભગવાનને સેવ્યા છે. આથી આપણે તેમનામાંથી આ દાસભાવનો ગુણ આપણા જીવનમાં આત્મસાત્ કરીએ તો ‘પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ’ સાચા અર્થમાં સિદ્ધ થયું ગણાય.

(અહીં એક બાબત નોંધવી જોઈએ કે સંસ્કૃત તથા ગુજરાતી ભાષામાં આત્મા શબ્દ પુલ્લિંગમાં વપરાતો હોવાથી ‘પુરુષોત્તમદાસઃ’ એમ પુલ્લિંગનો પ્રયોગ થયો છે. પરંતુ કેવળ પુરુષો જ આ મંત્રનું મનન કરી શકે એવા ભાવથી પુલ્લિંગ પ્રયોગ નથી થયો. આત્મા તો પુરુષ પણ નથી અને સ્ત્રી પણ નથી. એ તો દેહના ભાવો છે. આથી ‘હું આત્મા છું, મારો આત્મા

અક્ષર છે અને હું પુરુષોત્તમનો દાસ છું' એમ પોતાના આત્માનું અનુસંધાન કરી બાઈ-ભાઈ સર્વે 'અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ' એ મંત્રનું મનન કરી શકે છે.)

આ રીતે 'અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ' મંત્રની તાત્ત્વિક વિભાવના આપણે જોઈ. હવે આ મંત્રનો જીવનમાં ઉપયોગ કઈ રીતે કરવો તે જાણીએ.

ઉપયોગ

'અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ' એ કેવળ મંત્ર નથી, એક સર્વોત્કૃષ્ટ સમજણ છે. કાદવથી ખરડાયેલા દર્પણ પર શુદ્ધ વસ્ત્ર ફેરવવાથી જે રીતે દર્પણ શુદ્ધ બને છે, તેમ આ સમજણ અંતરદર્પણને સાફ કરે છે. સાવરણીથી ઓરડો ચોખ્ખો થાય તેમ આ સમજણથી અંતર ચોખ્ખું થાય છે. આ મંત્રને આપણે રોજિંદા જીવનની ઘટમાળમાં ઉપયોગમાં લેવાનો છે. બ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુઓના જીવનપ્રસંગો આ મંત્રનાં જીવંત ઉદાહરણો છે. તેને નજર સમક્ષ રાખીને તેમની જેમ જીવતાં શીખવાનું છે.

એક દાખલાથી સમજાવે. ધારો કે કોઈએ આપણને અપશબ્દો કહ્યા. આપણને તે અસહ્ય લાગ્યા અને અંતર આક્રોશથી ભરાઈ ગયું; સામું વેણ કહી દેવાનું મન થઈ ગયું અથવા તો ગુસ્સો વધી જવાની શક્યતા લાગી, તેવે સમયે એમ વિચાર કરીએ કે મારા સ્થાને આ પરિસ્થિતિમાં મારા ગુરુ હોય તો શું કરે? અને પછી 'અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ' એમ પોતાની જાતને સંભળાવે તો ક્રોધાવેશમાંથી પાછા વળી શકાશે. ભલે કદાચ ક્રોધ સંપૂર્ણ શાંત નહીં થાય તો પણ ઘણું અનિષ્ટ થતું અટકી જશે. અને એક સમય એવો પણ આવશે કે ક્રોધ આપણા જીવનમાંથી સંપૂર્ણપણે કાયમ માટે વિદાય લઈ લેશે. ગુરુહરિ પ્રમુખસ્વામી મહારાજે આપણને અનેક વખત સમજાવ્યું છે કે કોઈ આપણને કાંઈ અપશબ્દો જેવું બોલી જાય તો તરત જ વિચાર કરવો કે હું આત્મા છું, અક્ષર છું... તો માન-અપમાન કાંઈ જ અડશે નહીં. આ જ રીતે કામના, સ્વાદના કે માનના આવેગો આવે ત્યારે આ સમજણને સંભારવાથી ઘણી રાહત થાય. અને આ સમજણ દૈવ થતાં એ આવેગોથી છુટકારો પણ મળે. આમ, આ મંત્ર સ્વભાવમુક્તિનો મંત્ર છે.

ધારો કે કોઈ કિશોર કે યુવા અભ્યાસ કરે છે અને તેને નિયમિત થવું છે, એકાગ્રતા કેળવવી છે, યાદશક્તિ વધારવી છે કે પછી લખવા-વાંચવા-વિચારવાની ક્ષમતા વધારવી છે, તો તેણે બ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુઓને યાદ કરી, તેઓની નિયમિતતા, એકાગ્રતા, યાદશક્તિ કે લખવા-વાંચવાની ક્ષમતા યાદ કરી, પુરુષોત્તમ નારાયણના અપાર સામર્થ્યને યાદ કરી, પોતાની જાતને સંભળાવવાનું કે 'અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ'. આમ કરવાથી અવશ્ય તે નિયમિત અને એકાગ્ર થવા લાગશે. તેની યાદશક્તિ અને ક્ષમતા વધવા લાગશે. આ જ રીતે અન્ય સદ્ગુણો પણ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. આમ, આ મંત્ર સદ્ગુણ પ્રાપ્તિનો મંત્ર છે. આ મંત્રમાં કહેલી સમજણ જો દૈવ થાય તો વળગાડ, નજર લાગવી, કુંડળે પગ પડવો, કાળસર્પદોષ, મરણયોગ તથા મેલીવિદ્યા જેવા વહેમોમાંથી પણ અવશ્ય છુટકારો થઈ જ જાય. ગુરુહરિ મહંત સ્વામી મહારાજ ઘણી વાર કહે છે કે અક્ષર અને પુરુષોત્તમ આ બંને દિવ્ય તત્ત્વો તો નિત્ય કાળ, કર્મ અને માયાથી પર છે. તેથી આપણે જો અક્ષર સાથે એકતા કરીએ અને પુરુષોત્તમના દાસ થઈએ તો પછી હવે ખોટા વહેમ રહે જ ક્યાંથી. આમ, આ મંત્ર નિર્ભયતાનો મંત્ર છે.

આપણે સ્વામિનારાયણ... સ્વામિનારાયણ... સ્વામિનારાયણ... એમ મહારાજનું નિષ્ઠાપૂર્વક ભજન કરીએ છીએ. એમ છતાં એ ભજન કરતી વખતે જ જગત-વ્યવહારના વિચારો આવે અથવા તો કોઈને વિશે ઈર્ષ્યા-દ્વેષના વિચારો આવે એવું ઘણી વાર બનતું હશે. તેથી સાચું ભજન નથી થતું અને ભજનનો સાચો આનંદ પણ નથી આવતો એવો અનુભવ થતો હશે. 'અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ' મંત્રની સમજણ દૈવ કરીને સ્વામિનારાયણ... સ્વામિનારાયણ... ભજન કરવામાં તો અવશ્ય એ ભજન ઉત્તમ થાય, નિર્વિઘ્ને થાય તથા શાંતિ ને આનંદ આપે તેવું થાય. આમ, આ મંત્ર ભજનને ઊંચી કક્ષાએ લઈ જવાનો મંત્ર છે.

ઉપસંહાર

'અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ' મંત્ર પરબ્રહ્મ સ્વામિનારાયણ પ્રબોધિત અક્ષરપુરુષોત્તમ દર્શનનો તત્ત્વ-સિદ્ધાંત છે, સાધના છે. આ મંત્ર સર્વોત્કૃષ્ટ જીવનપદ્ધતિ છે, જીવનનો સાચો અભિગમ છે. આ મંત્ર સાચું આત્મચિંતન છે, આત્મવિચાર છે, અતંદૈષ્ટિ છે. આ મંત્ર બ્રાહ્મીસ્થિતિ છે.

આપણે ભાગ્યશાળી છીએ કે આપણા ગુરુહરિ પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ મહંત સ્વામી મહારાજે સ્વયં જ આપણને આ મંત્ર પણ આપ્યો અને રહસ્યને જીવનમાં ઘૂંટવાની આજ્ઞા પણ કરી. આવો, તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે આપણે પ્રામાણિકપણે પોતાની જાતને સમજાવીએ: 'અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ'.... 'અક્ષરમ્ અહં પુરુષોત્તમદાસોસ્મિ'. અસ્તુ. (કમશઃ) ♦ - સાધુ ભદ્રેશદાસ

નિત્યપૂજા : ભગવાનના અનંત ઉપકારો પ્રત્યે આભાર

Nitya Puja: Thanking God for His Innumerable Gifts

પૂજ્ય ડોક્ટર સ્વામી

સ્વામિનારાયણ ભગવાને પોતાના આશ્રિતોને શિક્ષાપત્રી આપી છે અને શિક્ષાપત્રીમાં પુરુષોને તિલક-ચાંદલા સહિત અને બહેનોને ચાંદલા સહિત નિત્યપૂજા કરવાનો આદેશ બધાને આપ્યો છે. ઘણા હરિભક્તો તિલક-ચાંદલા સહિત પૂજા કરે છે. પણ ઘણાને તિલક-ચાંદલો કરવામાં શરમ આવે છે. આપણા એવા કેટલાય હરિભક્તો છે, જે ખૂબ ઊંચી પોસ્ટ ઉપર પહોંચેલા છે ને પરદેશમાં રહે છે. કોઈથી શરમાયા કે ડર્યા સિવાય તિલક-ચાંદલા સહિત પૂજા કરે છે. કારણ કે એમને ભગવાન સ્વામિનારાયણનો મહિમા છે. સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું આ વચન જો આપણે પાળીએ, એમની આજ્ઞામાં રહીએ તો ભગવાન આપણી સાથે આવે.

તમારે ગુજરાતના મુખ્યમંત્રીને પાંચ મિનિટ મળવું હોય તો કેટલા તૈયાર થવું પડે? પણ તમારે એના સેક્રેટરી તરીકે રહેવું હોય તો કેટલી તૈયાર કરવી પડે? પણ વડાપ્રધાનના સેક્રેટરી તરીકે રહેવું હોય તો?

બસ, એમ જ આપણે ભગવાનની સેવામાં રહેવાનું છે. એ માટે એમના અમુક આદેશો છે તેનું દઢતાપૂર્વક પાલન કરવું પડે. તેમાંનો એક આદેશ એટલે નિત્યપૂજા.

નિત્યપૂજા કરવાનો સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો આદેશ છે. તેમની એ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તીએ એટલે એ આપણી સાથે આવી જાય. વચનામૃતમાં તેમણે કહ્યું છે કે આજ્ઞા ભેગી મૂર્તિ આવે છે. આથી, નિત્યપૂજાની આજ્ઞાનું પાલન કરીએ એટલે ભગવાન આપણી સાથે રહે છે.

ઘરમાં હોઈએ કે બહારગામ ગયા હોઈએ, નિત્યપૂજા કરવાનો આગ્રહ દઢતાપૂર્વક રાખવો જોઈએ. દુનિયાના કોઈપણ છેડે જાઓ, હા ક્યારેક વહેલું-મોડું થાય કદાચ, પણ નિત્યપૂજા થવી જ જોઈએ. પૂજા કર્યા સિવાય પાણીનું ટીપું પણ પીવાય નહીં. એવી દઢતાવાળા ઘણા હરિભક્તો છે કે જે પૂજા ન થઈ શકે તો આખા દિવસનો ઉપવાસ કરે છે. ન પાણી પીએ કે ન જમે.

નિત્યપૂજા તિલક-ચાંદલા સહિત કરવાનો સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો આદેશ છે. જે હરિભક્તો એ આદેશનું પાલન કરે છે તેમણે બીજા હરિભક્તોને પ્રેરણા આપવી. કઠણ સંજોગોમાં આવી રીતે પૂજા કરતા હોય, દુનિયાના કોઈપણ છેડે ગયા હોય તો પણ પૂજા કર્યા વગર ન રહેતા હોય, કઠણ સંજોગોમાં પણ તિલક-ચાંદલા સહિત પૂજા કરતા હોય એવા પ્રેરક હરિભક્તોની વાતો જાણશો તો બળ આવશે. કેટલાક યુસ્ત મુસ્લિમ દેશોમાં પણ આપણા કેટલાક હરિભક્તો તિલક-ચાંદલો કરે છે તે મેં નજરે જાયેલું છે.

મિલિટરીમાં અમુક પ્રકારનો ડ્રેસ પહેરવો પડે. અમુક કંપનીઓમાં અમુક યુનિફોર્મમાં રહેવું જ પડે. તો આપણે આ ભગવાનના ભક્ત છીએ. તો તિલક-ચાંદલો એ આપણી ઓળખ છે. તમે તિલક-ચાંદલો કરશો તો એ પણ આડકતરી રીતે ભગવાનનું એક કાર્ય થશે. તમારો તિલક-ચાંદલો જોશે તેને સ્વામિનારાયણ ભગવાન વિશે કંઈક ખ્યાલ આવશે. કદાચ એ સ્વામિનારાયણ શબ્દ નહીં બોલે પણ એના મગજ ઉપર સ્વામિનારાયણ શબ્દ આવશે. રોજ તમારા યોગમાં જેટલા માણસો

આવશે તે બધાય મનમાં બોલશે. તો એ સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો સંદેશ આ રીતે પ્રવર્તશે.

માટે સ્વામિનારાયણ ભગવાને આપણને તિલક-ચાંદલો કરવાની આજ્ઞા કરી છે, તેમાં કોઈ શરમ રાખવી નહીં. તેમાં કોઈને આપણે નુકસાન કરતા નથી.

હું મુંબઈમાં નાયર મેડિકલ કોલેજમાં મેડિકલ અભ્યાસ કરતો હતો ત્યારે તિલક-ચાંદલો કરતો. એક વખત અમારા એક મુસ્લિમ સાહેબે મને પૂછ્યું કે ‘આ કપાળમાં શું છે?’ એટલે મેં કહ્યું, ‘અમારું ધાર્મિક ચિહ્ન છે.’ તો રાજી થયા હતા. આપણે ઘણી વખત ખોટા ગભરાઈએ છીએ. તમે દુનિયામાં જુઓ તો જે તે ધર્મમાં જે માને છે, તે પોતાના ધાર્મિક આદેશોનું ચુસ્તતાથી પાલન કરે છે. કેટલાય મોટા દક્ષિણ ભારતીય આઈ.એ.એસ. ઓફિસરો કે ન્યાયાધીશો કપાળમાં નીડરતાપૂર્વક પોતાનું ધર્મચિહ્ન કરીને વ્યવસાય પર જાય છે. માટે તિલક-ચાંદલો કરવામાં આપણે એ ખોટો ભય કાઢી નાખવાનો છે. બાળકનો જન્મ થાય ત્યારથી જ તેને તિલક-ચાંદલો કરવાની પ્રેક્ટિસ પાડવી જોઈએ. એને સમજણ નથી પડતી કે તિલક-ચાંદલો કેમ કરવો, પણ તમારા પરિવારમાં બાળકનો જન્મ થાય ત્યારથી તમારે જ તેને તિલક-ચાંદલો કરવો જોઈએ.

ધારો કે એમ કહેવામાં આવે કે ‘તમે તિલક-ચાંદલો કરશો તો તમને મહિને વીસ હજારનો પગાર વધારી દેવામાં આવશે.’ તો તમે તિલક-ચાંદલો કરો કે ન કરો? તો આ સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું વચન પાળશો તો ભલે તમને ભૌતિક રીતે રૂપિયાનો લાભ દેખાતો નથી, પણ જેની પાસે કરોડો રૂપિયા છે ને એને જે સંતોષ છે, જે શાંતિ છે, જે આનંદ છે, એના કરતાં પણ વધારે આનંદ તમને આવશે. એ આંતરિક વસ્તુ છે. પૈસા બહારથી દેખાય છે, જ્યારે આ બધું બહારથી દેખાતું નથી, પણ ભગવાન રાજી થાય છે. કારણ કે ભગવાનનું વચન આપણે પાળ્યું છે.

તિલક-ચાંદલો કરવામાં શરૂઆતમાં સંકોચ થાય છે. હું મારી જ વાત કરું. હું યોગીજી મહારાજના યોગમાં આવ્યો ને તેમની આજ્ઞાથી મેં તિલક-ચાંદલો શરૂ કર્યો. વલ્લભ-વિદ્યાનગરમાં ભણતો હતો ત્યાં એક વર્ષ તિલક-ચાંદલો કરતો હતો. પણ પછી મેડિકલ અભ્યાસ માટે મુંબઈ ભણવા ગયો ત્યાં જરા વાતાવરણ એવું હતું કે તિલક-ચાંદલો કરવામાં ઢીલો પડ્યો. પણ યોગીજી મહારાજે મને બળ આપ્યું. યોગીજી મહારાજ મને જ્યારે કાગળ લખે તેમાં તિલક-ચાંદલાનું લખે. પછી એક દિવસ મેં હિંમત કરીને તિલક-ચાંદલો કર્યો. તિલક-ચાંદલા સાથે હું નાયર મેડિકલ કોલેજમાં અભ્યાસ માટે ગયો ત્યારે મારા મનમાં હતું કે લોકો શું કહેશે? પરંતુ થોડોક સમય લોકોએ પૂછપરછ કરી. હું કહું કે ‘આ અમારું ધાર્મિક ચિહ્ન છે.’ એક વખત મને ચાલુ ક્લાસમાં મારા પ્રોફેસરે પૂછ્યું કે ‘આ શું છે?’ એટલે મેં કહ્યું કે ‘ક્લાસ પૂરો થશે પછી તેની હું વાત કરીશ.’

એક વખત અમારી પરીક્ષા લેવાતી હતી, તેમાં પરીક્ષકે મને પ્રશ્ન પૂછ્યો ‘તમારા કપાળમાં આ ચાંદલો છે તેથી ચામડી લાલ થઈ જાય એને અંગ્રેજીમાં શું કહે છે?’ મેં જવાબ આપ્યો: ‘તેને અર્ટીકિરિયા કહે છે.’ એમણે કદાચ મશ્કરીમાં પૂછ્યું હોય કે મશ્કરીમાં ન પૂછ્યું હોય, પરંતુ મને કોઈ વાંધો આવ્યો નથી.

એટલે તિલક-ચાંદલો એ આપણી ઓળખ છે. તિલક-ચાંદલો જીવનમાં ઘણો જ મદદરૂપ થશે. તમે તિલક-ચાંદલો કરશો એટલે ઓટોમેટિક જ તમારા સ્વચ્છંદી જીવન પર લગામ આવશે. આપણે અમુક વાતાવરણમાં ધર્મનિયમમાં ઢીલા પડીએ છીએ, પણ તમારો તિલક-ચાંદલો એ જ તમારી બ્રેક બનશે, એ જ તમને ખોટું કરતા અટકાવશે. તમે ખોટું કરવા જશો તો લોકો તમને ટોકશે. પાર્ટીમાં કોઈ દારૂ પીતો હશે ત્યારે તમને પીવા આગ્રહ કરશે. તેમાં તિલક-ચાંદલાને લીધે તમારો નિયમ સચવાશે. પણ તમે જો આઘાપાછા થશો તો કહેશે કે સ્વામિનારાયણના થઈને તમે આવું કરો છો? આમ, આપણને નિયમ-ધર્મ પાળવામાં મદદરૂપ થશે.

એમાં સ્વામિનારાયણ ભગવાન અને ગુરુપરંપરાનો રાજીપો છે.

અન્ય ધર્મોમાં પણ લોકો પોતાના ધાર્મિક આદેશોનું કેવું ચુસ્તતાથી પાલન કરે છે! મેં નજરે જોયું છે. બાહરિનમાં હું ફિઝિયોથેરાપિસ્ટ ડૉ. શક્તિને મળ્યો છું, તેઓ નિયમિત પાંચ વખત નમાજ પઢે છે. બાહરિનના વિખ્યાત સર્જન ડૉ. ફેઝલ ઝીરાની ઈન્ટરનેશનલ હોસ્પિટલમાં હું જઈ આવ્યો છું. અતિ વ્યસ્ત હોવા છતાં એ ત્રણ વખત નમાજ પઢે છે. મેં રેલવેના પ્લેટફોર્મ પર કે એરપોર્ટ પર ભણેલા-ગણેલા પ્રતિષ્ઠિત લોકોને નમાજ પઢતા જોયા છે. હવે કેટલાંય એરપોર્ટ ઉપર પ્રેચર હોલ એવું લખેલું હોય છે અને મુસ્લિમ પ્રેચર હોલમાં તપાસ કરો તો મુસ્લિમ નમાજ પઢતા દેખાશે.

આવું જ શીખબંધુઓનું કે અન્ય ધર્મીઓનું જોવા મળશે. તેમ આપણે પણ દૈવતાપૂર્વક તિલક-ચાંદલા સહિત નિત્યપૂજા કરવાની છે. તેમાં કોઈ શરમ રાખવાની જરૂરિયાત નથી. બધા તિલક-ચાંદલાની ઝુંબેશ ઉપાડો કે ખૂણેખાંચરે કોઈ બાકી રહે નહીં. ♦

પૂજ્ય ત્યાગવલ્લભદાસ સ્વામી

ભગવાન સ્વામિનારાયણે પોતાના આશ્રિતોના જીવનમાં આ લોક તેમજ પરલોક એ બંનેમાં સુખી થાય એ માટે શિક્ષાપત્રી આપી છે. શ્રીજીમહારાજ પોતે કહે છે કે ‘અમારી શિક્ષાપત્રી જે છે એ પ્રમાણે જે વર્તશે એ આ લોક ને પરલોકમાં સુખી થશે.’ ખૂબ જ કરુણા કરીને ભગવાને સ્વામિનારાયણ આ શિક્ષાપત્રીમાં પોતાના આશ્રિતોને આજ્ઞા કરી છે કે અમારા આશ્રિતોએ રોજ સવારે વહેલાં ઊઠવું, નાહી-ધોઈને સ્વચ્છ કપડાં પહેરીને ભગવાનની પૂજા કરવી.

આ પ્રાતઃપૂજા કેવી રીતે કરવી એનું પણ સુંદર માર્ગદર્શન સ્વામિનારાયણ ભગવાને આપ્યું છે. એમણે કહ્યું કે ‘આપણે પૂર્વ મુખે અથવા ઉત્તર મુખે બેસીને શરૂઆતમાં માનસી પૂજા કરવી. ત્યારપછી કપાળ ઉપર ચંદનનું તિલક કરવું અને વચ્ચે કંકુનો ચાંદલો કરવો. ત્યારબાદ છાતી અને બંને ભુજા પર તિલક કરીને એમાં ચંદનનો ચાંદલો એ રીતે કરવો.

ત્યારબાદ ગદ્ગદ કંઠે ભગવાનની માનસી પૂજા કરવી. ત્યારબાદ શુદ્ધ આસન પર ભગવાન અને ગુરુપરંપરાની મૂર્તિઓ પધરાવીને સ્વામિનારાયણ મહામંત્રનો જાપ કરતાં કરતાં માળા કરવી, પ્રદક્ષિણા કરવી, દંડવત-પ્રણામ કરવા, શિક્ષાપત્રીનું વાંચન કરવું.

આમ, ખૂબ વ્યવસ્થિત પૂજાની રીત ભગવાન સ્વામિનારાયણે આપણને સમજાવી છે. એની પાછળ બહુ મોટી ભાવના છે. આમ જુઓ તો સવારે આપણે નિત્યપૂજા કરીએ છીએ એ કંઈ બહુ મોટું ઉપકાર-કાર્ય નથી કરતા. ભગવાને આપણી ઉપર કૃપા કરીને આપણી ઉપર અનંત ઉપકાર કર્યા છે. ભગવાનનો પહેલો ઉપકાર તો એ જ છે કે આપણને આ મનુષ્ય શરીર આપ્યું. શાસ્ત્રો કહે છે કે મનુષ્ય શરીર મળવું બહુ દુર્લભ છે. આ વિજ્ઞાન યુગમાં આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે લેબોરેટરીમાં શરીરને બનાવી શકાતું નથી. આ શરીર પૈસાથી બનાવી શકાતું નથી કે પૈસાથી ખરીદી પણ શકાતું નથી. આ કેવળ ભગવાનનું સર્જન છે. એમણે જ કૃપા કરીને બે આંખો આપી, બે કાન આપ્યા, નાક આપ્યું, ગળું આપ્યું, હાથ-પગ આપ્યા, હૃદય આપ્યું, કિડની અને મગજ જેવાં અંગો આપ્યાં. ભગવાને આવું સરસ મજાનું શરીર આપ્યું છે તેને લીધે તો માણસ આ જગતના સુખ માણે છે.

એટલું જ નહીં, આપણા જીવનની મુખ્ય જરૂરિયાત છે — હવા, પાણી અને પ્રકાશ. તેના વગર જીવી ન શકીએ. ભગવાન આપણને હવા મફત આપે છે. કોઈ દરદીને દવાખાનામાં દાખલ કરીને ઓક્સિજન આપવાનો થાય તો એનું બિલ આપવું પડે છે, પરંતુ આપણે તો કેટલો બધો ઓક્સિજન લઈએ છીએ, સંપૂર્ણ મફત! પાણી પણ ભગવાનનું કેટલું મોટું વરદાન છે! આજે માણસ પાણી બનાવી શકતો નથી તો પણ બોટલમાં પેક કરીને પાણી વેચે છે. પણ આપણને ભગવાન મબલખ પાણી મફત જ આપે છે. અને ત્રીજો પ્રકાશ. હવા, પાણી અને પ્રકાશ એ ત્રણ હોય તો જ ફળ-ફૂલ, શાકભાજી વગેરે સારી વનસ્પતિ થાય, અને તો જ આપણું જીવન ચાલે. આપણું આ જીવનચક્ર સારી રીતે ચાલી શકે એ માટે ભગવાને આપણને આવી અનેક સુંદર સુવિધાઓ આપી છે.

એટલે આપણી પણ એક પવિત્ર ફરજ છે કે આપણે ભગવાનનો હૃદયપૂર્વક આભાર માનવો જોઈએ. આપણને તકલીફ વખતે કોઈ ખરેખરી મદદ કરે તો આપણે આભાર માનીએ છીએ, થેંક્યુ કહીએ છીએ. તો આપણી ઉપર ભગવાનના આવા અનંત ઉપકાર છે, એમનો નિત્ય આભાર માનવા માટે છે નિત્યપૂજા. ભગવાનના આપણી ઉપર જે ઉપકારો છે એનો તો આપણે કોઈ બદલો વાળી શકીએ એવું છે નહીં. છતાં કોઈ નાનું બાળક ગમે તેવું કાલુંઘેલું બોલે પણ આપણને મીઠું લાગે. એમ ભગવાન તો અતિ દયાળુ છે, વિશાળ હૃદયના છે, તેથી આપણે આ રીતે પૂજા કરીએ તો તેઓ રાજી થઈ જાય.

માટે આ રીતે આપણે નિત્યપૂજા કરીને એમનો ઉપકાર માનવો જોઈએ.

બીજું, ભગવાન સર્વ કર્તાહર્તા અને સર્વશક્તિમાન છે. આપણા જીવનમાં એમનો જેટલો સાથ-સહકાર રહે, જેટલા એમના આશીર્વાદ રહે, જેટલી એમની જેટલી કૃપા રહે, તેટલા આપણા જીવનમાં સર્વ પ્રકારે સુખ-શાંતિ રહે. કોઈ મુશ્કેલી આવી તો ભગવાન રક્ષા કરે. નિત્ય સવારે એમને સંભારીને એમની પૂજા કરીએ તો ભગવાન સારી પ્રેરણા આપે, આપણને સારી બુદ્ધિ આપે, આપણાથી સારાં કાર્ય થાય, જીવનમાં કંઈ વિઘ્ન આવવાનું હોય એ પણ નાશ પામે.

નિત્યપૂજામાં ભગવાનને પધરાવીને પ્રાર્થના કરીએ કે ‘હું તમારો છું ને તમે મારા છો’ તો એ રીતે ભગવાન આપણી સર્વ પ્રકારે સંભાળ રાખે છે.

વળી, ભગવાનના એક ભક્ત તરીકે આપણું મુખ્ય ધ્યેય શું છે? એ છે ભગવાન સાથેનું જોડાણ. એમની સાથે જોડાણ કરીએ તો જ આપણો મોક્ષ થાય, પરંતુ બીજી તરફ આપણું જીવન વ્યવહારમાં કેવું વ્યસ્ત છે! સવારથી સાંજ સુધી આપણે અનેક

પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓમાં એટલા બધા ગળાડૂબ હોઈએ છીએ કે આપણે ખરેખર જેમને વારંવાર સંભારવા જોઈએ, એવા આપણા પાલનહાર ને પોષણહાર ભગવાનને આપણે નિત્ય સંભારી શકતા નથી. પણ આપણે સાચી રીતે રોજ પ્રાતઃપૂજા કરીએ તો તેને પણ ભગવાન ઘણું માને છે. યોગીજી મહારાજ હંમેશાં કહેતા કે ‘પૂજામાં, આરતીમાં, તેમજ ભગવાનના થાળ અને ચેષ્ટાગાન વખતે ભગવાન સાક્ષાત્ બિરાજમાન થાય છે.’ ભગવાન પણ દયાળુ છે અને એ ભક્તો જે કંઈ ભક્તિ-સેવા-પૂજા કરે છે, તેને અંગીકાર કરવા તેઓ સ્વયં પધારે છે.

એટલા માટે આપણે નિત્યપૂજાની શરૂઆતમાં પ્રાર્થના પણ કરીએ છીએ કે હે નાથ, સ્વામિનારાયણ પ્રભુ, હે સ્વામી! તમે અમારી પૂજામાં પધારો. આપણે એ રીતે સ્વાગત-પ્રાર્થના કરીએ છીએ તો એમાં ભગવાન જરૂરથી પધારે છે. ભલે થોડો સમય આપણે પૂજા કરીએ પણ એમાં ભગવાન સાથેનું આપણું જોડાણ થાય છે એ મુખ્ય વસ્તુ છે. મન એટલું બધું ચચળ છે કે આપણે એને ભગવાનના સ્વરૂપમાં વધુ સમય સુધી એકાગ્ર રાખી શકતા નથી. પણ ભગવાન દયાળુ છે. જે કંઈ થોડું ઘણું કરીએ તો ભગવાન તેને ઘણું માની લે છે.

નિત્યપૂજા એ ભગવાન સાથેના જોડાણનું અદ્ભુત માધ્યમ છે. ઈલેક્ટ્રિક પાવર હાઉસ સાથે કનેક્શન હોય તો પછી આપણા ઘરમાં કરંટ આવે. એમ ભગવાન તો અનંત કોટિ બ્રહ્માંડોનું સૌથી મોટું પાવર સ્ટેશન છે. પૂજા દ્વારા એમની સાથે આપણું કનેક્શન થાય છે, તેથી આપણને એવી શક્તિ, બુદ્ધિ, પ્રેરણા મળે છે.

યોગીજી મહારાજ કહેતા કે આપણે નિત્ય પૂજા કરીએ એમાં ભગવાન અને ગુરુપરંપરા સાથે આપણી મુલાકાત થાય છે. પૂજામાં આપણે સહેજે જ ભગવાન અને ગુરુને સંભારીએ છીએ, પ્રાર્થના કરીએ છીએ, તેનાથી ભગવાન અને સંત-ગુરુની સાથે એક પ્રકારનું ઐક્ય સ્થપાય છે.

ભગવાન સ્વામિનારાયણે નિત્યપૂજાની સાથે કપાળ ઉપર તિલક-ચાંદલો કરવાની બહુ અગત્યની આજ્ઞા કરી છે.

આપણા અક્ષરરૂપ આત્માને વિશે ભગવાન રહ્યા છે, એ આત્મા અને પરમાત્માના ચિહ્ન રૂપે આપણે તિલક-ચાંદલો કરીએ છીએ. તિલક-ચાંદલો આપણને ગૌરવ પ્રગટાવે છે કે હું ભગવાનનો ભક્ત છું.

તિલક-ચાંદલાથી આપણને અનુસંધાન રહે છે કે આપણાથી કંઈ ખોટું જોવાય નહીં, આપણાથી કંઈ ખોટું કરાય નહીં, ખોટું સંભળાય નહીં, ખોટું બોલાય નહીં, કારણ કે તેનાથી એક સભાનતા આવી જાય છે.

તિલક-ચાંદલો કરીને સિનેમા-થિયેટરમાં જઈએ તો લોકો સહેજે જ પૂછે કે તમે અહીં આવ્યા? તિલક-ચાંદલો કરીને હોટલમાં જઈએ તો સહેજે જ કોઈ ટીકા કરે કે તમે અહીં ક્યાંથી આવ્યા? એટલે સહેજે સહેજે નિયમ-ધર્મમાં રહેવાનું બળ મળે છે. આપણા સુખ માટે ભગવાને આપણને નિયમ-ધર્મ આપ્યા છે, પરંતુ એનું પાલન કરવાનું બળ હોતું નથી. તે તિલક-ચાંદલાથી મળે છે. કોઈના સંગે કરીને કે પછી મનના સંગે આપણે આડા-અવળા ખોટે માર્ગે વળી ન જઈએ, કોઈ ખોટી પ્રવૃત્તિમય ન થઈ જઈએ, એ માટે તિલક-ચાંદલો જરૂરી છે. તિલક-ચાંદલો આપણી રક્ષા કરે છે.

તિલક-ચાંદલો ભગવાનના ભક્ત તરીકેની આપણી શોભા છે. તિલક-ચાંદલાથી સમાજમાં એક સારા વ્યક્તિ તરીકેની સારી છાપ પડે છે. ઘણીવાર એવું બન્યું છે કે આપણા કોઈ યુવાન મોટી મલ્ટિનેશનલ કંપનીમાં ઈન્ટરવ્યૂ માટે ગયા હોય અને એના કપાળમાં તિલક-ચાંદલો જોઈને ઈન્ટરવ્યૂ લેનાર અધિકારી પ્રસન્ન થઈ જાય છે. બીજી બધી ગુણવત્તા તો સારી હોય, પરંતુ તિલક-ચાંદલાને કારણે એક સારી પ્રામાણિક વ્યક્તિ તરીકેની છાપ ઊભી થાય છે અને એને નોકરી મળી જાય છે.

તિલક-ચાંદલાથી આવું ઘણું બધું લૌકિક કાર્ય પણ સારી રીતે થાય છે. ટૂંકમાં, તિલક-ચાંદલો એ આપણા માટે એક આઈડેન્ટિટી કે ઓળખપત્ર છે. જેમ કોઈ મોટી કંપનીના કર્મચારીને આઈડેન્ટિટી કાર્ડ રાખવું પડે, એ રીતે આપણે પણ સ્વામિનારાયણ ભગવાનના આશ્રિત છીએ, સત્સંગી છીએ એવી આપણી આઈડેન્ટિટી છે એ દેખાડવા માટે તિલક-ચાંદલો કરવો એ આજ્ઞા છે, એમાં આપણી શોભા છે, આપણું રક્ષણ છે.

આમ, એક સંપૂર્ણ પૂજાની રીત ભગવાને આપણને આપી છે, એ આજ્ઞા પ્રમાણે આપણે પૂજા કરીએ તો ભગવાન ખરેખર રાજી થાય છે. એનો લાભ આપણને જ છે. માટે ભગવાનની પૂજા ખૂબ જ મહિમા અને ભક્તિભાવપૂર્વક કરવી. અંતરના ભાવથી ભગવાનને રાજી કરવા આપણે આ રીતે નિત્યપૂજા કરીએ અને એવા ભગવાન સ્વામિનારાયણ, આપણને સૌને આશીર્વાદ આપે એવી પ્રાર્થના. ♦